

20.12.2021

לכבוד
ח"כ עאידה תומא סלימאן, יו"ר
חברות הוועדה
הוועדה לקידום מעמד האישה ולשוויון מגדרי
הכנסת

הנדון: התייחסות עמותת אל הלב לדין בנושא התמודדות מערכת החינוך עם אלימות מינית – קריאה להטמעת כלים משולבים למניעה ראשונית של אלימות מינית

עמותת אל הלב פועלת משנת 2003 למניעת אלימות מינית, רגשית ופיזית באמצעות תכניות חינוכיות הפועלות בהצלחה מוכחת במאות מוסדות חינוך, רווחה וקהילה בכל רחבי הארץ, מזה קרוב לשני עשורים. תכניותינו מקנות כלים לגילוי החוסן האישי ולזיהוי והתמודדות עם מגוון מצבי סיכון, בהם הטרדות ופגיעות מיניות לסוגיהן. תכניות העמותה למניעת אלימות במערכת החינוך מתאפיינות במודעות להיבטים המגדריים, הפסיכולוגיים והחברתיים השונים אשר פועלים על ילדים ונוער, במגוון קבוצות אוכלוסייה בישראל, ואשר משפיעים על טיב ואופן התמודדותם עם אלימות ומצבי סיכון. אל הלב משמשת גוף מייצג לוועדה החברתית-כלכלית של האו"ם (ECOSOC), בשל מומחיותה הייחודית בתחום מניעת אלימות כלפי נשים וילדים, ועד היום נתנה מענה לכ- 100,000 נשים, בנות ובני נוער, ילדים, נשות ואנשי חינוך, ואנשי מקצוע הפועלים עם ילדים ונוער.

ניסיונו הנרחב בעבודה במערכת החינוך מפגיש אותנו דרך קבע גם עם הצורך העמוק הקיים, הן בקרב תלמידות ותלמידים והן בקרב צוותים חינוכיים, לרכישת מיומנויות וכלים מעשיים להתמודדות יעילה עם גילוי האלימות הרבים והקשים הנפוצים בבתי הספר בארץ. כך, אנו עדות לקיומו של מחסור משמעותי במנגנונים ובכלים לחינוך למניעה ראשונית של אלימות מינית, קרי למניעת אלימות טרם התרחשותה, הן בתכניות הלימודים של תלמידות ותלמידים והן בארגז הכלים החינוכי המצוי בידי צוותי חינוך והוראה. מעבר לליקויים עליהם הצביע דו"ח מבקר המדינה בעניין יישום החוק למניעת הטרדה מינית,¹ נציין כי גם חוזר המנכ"ל המעודכן בנושא אקלים חינוכי מיטבי והתמודדות מוסדות חינוך עם אירועי אלימות וסיכון אינו כולל התייחסות מפורטת לנושא מניעת אלימות מינית, ואינו כולל תכניות למניעת אלימות מינית כנושא מרכזי בתכנית המערכתית הבית ספרית המופיעה בחוזר כבסיס לאקלים חינוכי מיטבי.² נציין כי באמנת מועצת אירופה למניעה ומאבק באלימות נגד נשים ואלימות במשפחה (אמנת איסטנבול), אליה נמצאת מדינת ישראל בימים אלה בתהליך של הצטרפות, מופיעה במפורש החובה לפעול למניעת אלימות בשדה החינוכי ולכן התייחסות המועטה למניעה ראשונית של אלימות מינית במערכת החינוך צורמת במיוחד.

אנו סבורות כי מניעה ראשונית אפקטיבית של אלימות מינית במערכת החינוך צריכה להתבסס על ראייה מערכתית רחבה בצד הבנה עמוקה של חסמי יישום מניסיונות עבר ולכלול שילוב של מספר גופי ידע הקיימים כיום בשדה החברתי החדשני בישראל, בכללם תכניות לחינוך למיניות בריאה,³ תכניות ליצירת אקלים חינוכי מיטבי, תכניות מודעות מגדר לנערים, וכן תכניות חינוכיות בגישת ESD, הגנה עצמית מעצימה.

¹ דו"ח מבקר המדינה בעניין יישום החוק למניעת הטרדה מינית, 4.5.20.

² חוזר מנכ"ל, אקלים חינוכי מיטבי והתמודדות מוסדות חינוך עם אירועי אלימות וסיכון, משרד החינוך, 20.5.20.

³ להרחבה על חשיבותן של תכניות לחינוך למיניות בריאה למניעת אלימות מינית ראו ד"ר אביטל קאי צדוק, קידום בריאות מינית ומניעת פגיעות מיניות בקרב מתבגרים/ות וצעירים/ות, סקירת ספרות עבור משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים (2019).

גישת ESD בה פועלת עמותת אל הלב זוהתה במחקר שערך האיחוד האירופי כשיטה היעילה ביותר המוכרת כיום בעולם למניעת אלימות מבוססת מגדר.⁴ בנוסף, שורת מחקרים אקדמיים שנערכו בנושא חינוך למניעת אלימות בשיטת הגנה עצמית מעצימה בקרב תלמידות ותלמידי בתי ספר בגילאי 10-20 מצאה כי תכניות השיטה יעילות במניעת אלימות כלפי תלמידות/ים, וכי הן חוללו שינוי ערכי בקרב המשתתפים בהן, כך שרבים מהם פעלו למניעת אלימות מינית בסביבתם.⁵ כיום גישת ESD משולבת בהצלחה בתכנית "עיר בטוחה", תכנית עירונית למניעת אלימות המתקיימת בקרב למעלה מ-1,000 תלמידות ותלמידי בתי ספר בירושלים, לצד מחקר מלווה בפקוח המדען הראשי במשרד החינוך, המתעד את אפקטיביות הגישה, כמו גם במספר רב של רשויות מקומיות אחרות.

השיטה כוללת מאפיינים רבים שהם יסודיים למניעת אלימות מינית ושלצערנו נעדרים ממערכת החינוך כיום, בתכניות הלימודים ובהכשרת צוותי חינוך והוראה כאחד. בין מאפיינים אלה ראויים לציון הענקת מידע אמין ומדויק על אלימות, מאפייניה וביטוייה; פיתוח מודעות עצמית, ערך עצמי ואמונה בלגיטימיות של תגובה במצבי הפרת גבולות; הטלת אחריות לאלימות על התוקפים בלבד וחתירה תחת דפוסי האשמת קורבן הקיימים כיום; שילוב של טכניקות מילוליות ופיזיות מותאמות גיל להגנה עצמית; הצבת גבולות במצבים בלתי רצויים ובכללם לחץ חברתי ובריונות; שימוש בקול כדי להתעמת וכדי להזעיק עזרה, לשתף ולבקש עזרה בצורה בטוחה; אסטרטגיות התערבות שניתן להחיל גם במצב של עדות מהצד לאלימות; והתאמות המבטיחות גישה ורלוונטיות למגוון רחב של קבוצות אוכלוסייה, בהן אוכלוסיות מהחברה החרדית, מהחברה הערבית, אוכלוסיות עולים וקבוצות מיעוט, וכן אוכלוסיות עם צרכים מיוחדים ואוכלוסיות עם מוגבלויות.

להטמעת מרכיבים אלו בתכניות הלימודים ובהכשרות במערכת החינוך, יכולת מוכחת להשפיע על תמונת האלימות המינית בבתי ספר בישראל.

לאור האמור, אנו קוראות למשרד החינוך לגבש מתווה מערכתי ומקיף לשינוי מהותי בהתמודדות מערכת החינוך עם אלימות מינית בבתי ספר, באמצעות שילוב תכנים וכלים חינוכיים למניעה ראשונית של אלימות הנסמכים על שילוב גופי ידע שונים, בכללם הגנה עצמית מעצימה. אנו קוראות לשלב תכנים אלה למניעת אלימות מינית בשני מישורים:

1. הטמעת תכניות חינוכיות מותאמות גיל לתלמידי כיתות א'-י"ב, מדי שנה, המקנות כלים ומיומנויות לזיהוי מצבי סיכון, לשמירה על גבולות אישיים והתמודדות עם ניסיונות לחצותם, ולדיווח על פגיעה מינית בכל מקרה בו זו אירעה.
2. העברת תכניות הכשרה והשתלמות קבועות לכלל צוותי מוסדות החינוך, המקנות כלים ומיומנויות פרקטיות המבוססות על מגוון גופי ידע מוכחים מחקרית, לזיהוי והתמודדות עם איומים באלימות מינית, ולהתערבות במצבי הטרדה ואלימות להם הם עדים – אחת לשלוש שנים.

אלימות מינית היא מגפה אשר לצערנו כיום פוגשת כל נערה ונער בישראל, אולם בכוחם של כלים חינוכיים למניעה ראשונית לשנות את תמונת האלימות הנוכחית ולצמצם את היקפה ואת השלכותיה. מדובר בסוגיה בוערת בעלת דחיפות מן המעלה הראשונה ועל כולנו לשלב ידיים ולשים אותה בראש סדר העדיפויות.

⁴ [Professor Liz Kelly, Nicola Sharp-Jeffs, Eeva Eriksson \(2016\). Knowledge and Know-how: The Role of Self-defence in the Prevention of Violence against Women. Policy Department C: Citizens' Rights and Constitutional Affairs](#)

⁵ לרשימת מחקרים ולמחקרים זמינים ראו www.nomeansnoworldwide.org/research, ארגון בינלאומי המפעיל תכניות חינוכיות בשיטת הגנה עצמית מעצימה אשר מובילות לירידה של כ-50% באירועי תקיפת נערות המשתתפות בהן.